

Mass Flourishing: How It Was Won, Then Largely Lost

Av Edmund Phelps

Den storslagna berättelsen om Väst handlar om hur breda folkgrupper under 1800-talet fick del av ett välstånd som världen aldrig tidigare hade skådat – och om hur detta välstånd nästan har gått förlorat i land efter land under 1900-talet. *Mass Flourishing: How It Was Won, Then Largely Lost* är en historisk redogörelse som sammanlänkar denna berättelse med en upp- och nedgång i inhemska innovationer. I den redogörs också för välståndets egenskaper och ursprung. Välstånd kan sägas bestå av två delar. Den materiella delen omfattar ökad produktivitet och stigande löner. Den icke-materiella delen handlar om blomstring (eng. *flourishing*) – det framgångsrika användandet av kreativitet och talang. För att blomstra måste människor anta de utmaningar och nyttja de möjligheter som världen erbjuder. Dynamiken i ekonomin och de erfarenheter från affärlivet som följer är centrala för vårt välbefinnande.

Välstånd för de breda massorna uppstod i och med den våg av innovationer som initierades i England 1815, strax därefter i Amerika och något senare i Tyskland och Frankrike. Innovationerna ledde till tillväxt för dessa nationer, men även för länder med entreprenörer som var villiga och hade möjlighet att kopiera nya idéer. Utvecklingen ledde också till ett uppsving för ett stort och ökande antal människor – det jag kallar massblomstring (eng. *mass flourishing*). Det fanns upplevelsemässiga fördelar: tråkigt och ensamt rutinarbete ersattes av arbete som inte följde traditionella mönster och som var mer givande för den enskilde. Det fanns också utvecklingsmässiga fördelar: När människor använde sin fantasi för att skapa nya saker och sin uppfinningsrikedom för att bemästra utmaningar blev resultatet självförverkligande och personlig utveckling under processens gång.

Det som gav upphov till innovationer i stor skala var inte vetenskapliga framsteg, egna eller andras, utan den ekonomiska dynamiken, dvs. viljan och utrymmet att förnya och förändra. Nationer var tvungna att utveckla de rätta drivkrafterna, bygga upp nödvändiga institutioner och avstå från att sätta upp hinder av olika slag. En omfattande dynamik ledde till en hög innovationstakt, vilket blev verklighet i ett samhälle med fungerande marknadsekonomi där misslyckanden kunde undvikas genom att idéer utvecklades och testades. Innovationerna var mest omfattande i Amerika, delvis därför att förvärvsarbete i alla kategorier utvecklade och genomförde nya idéer – det vi kallar gräsrotsdynamik. Från 1830-talet till tidigt 1960-tal skapade, fixade, utforskade och testade amerikanerna i ett rasande tempo – gripna av en "mani för det nya", som Lincoln uttryckte saken.

Dynamikens drivkraft, som jag beskriver den i min bok, är de moderna värderingar som härrör från Jacques Barzuns *moderna era* – ungefär från 1490 till 1940 – särskilt de värderingar som vi associerar med individualism och vitalism. Här ingår att tänka själv, att arbeta för sig själv, att konkurrera med andra, att övervinna hinder, att experimentera och att sätta sin egen prägel på tillvaron. Modet att uttrycka sin egen personlighet genom att skapa eller utforska det okända och djärvheten att särskilja sig från samhälle, familj och vänner är också moderna värderingar.¹ Tesen är att dessa värderingar framkallade en önskan om blomstring; de formade en modern syn på vad som är eftersträfvansvärt – det goda livet. I nationer där dessa värderingar är vitt spridda tenderar en ekonomi att uppstå som erbjuder arbeten som tillfredsställer dessa önsknings – en ekonomi som levererar blomstring.

Tesen kan testas. Ett mått på en nations blomstring är hushållens rapporterade arbetstillfredsställelse. De intervjuade svarar i en undersökning på vad de vill få ut av ett jobb och ger oss därmed ett mått på hur utbreda moderna värderingar är. Om tesen är riktig kan vi förvänta oss att människor med moderna värderingar kommer att skapa karriärer och söka jobb som är intressanta, där de får ta initiativ, erbjuder förändring och

ger utmaningar i form av konkurrens. I boken redovisar jag iakttagelsen att nationer som har höga värden vad gäller dessa moderna attityder tenderar även att även ha höga värden för arbetstillfredsställelse. Detta resultat tyder på att de institutioner skapas som gör det möjligt för människor att göra de karriärer och att få de jobb de önskar – i alla fall till en viss grad och även om det kan ta lång tid. Institutioner och staten har betydelse, även om de förklarar lite när attityder beaktas. Starka moderna värderingar borgar för en allmän efterfrågan på de individuella rättigheter som möjliggör innovationer och försörjning i innovativ verksamhet.²

I den moderna erans glansdagar utvecklades vissa nationer, vars värderingar var övervägande moderna, från merkantila ekonomier till moderna ekonomier – de första dynamiska ekonomierna. De bidrog till att ett stort och växande antal människor som kunde söka uppnå det goda livet.

.....
De en gång dynamiska nationerna förlorade hälften eller mer av sin dynamik under loppet av 1900-talet: Storbritannien och Tyskland på 40-talet, Frankrike i början av 60-talet och Amerika omkring år 1970.³ Följden blev en stor förlust av arbetstillfällen och arbetstillfredsställelse. Innovationerna begränsades till stor del till den imponerande högteknologiska industrin.

Den brist på inhemska innovationer som följde – och som var oupphörlig med undantag för utbyggnaden av internet – skylls allmänt på institutioner och inneboende brister i den politiska processen. Historikerna lägger skulden för Storbritanniens nedgång på rationalisering, kartellbildning och fackföreningarnas maktställning (eng. *the closed shop*) – en politik som slår vakt om gamla produkter och sätter upp hinder för nya. I Frankrike och Italien skyllde företagarna nedgången på finanspolitik och regleringar – en politik som avskräckte småföretagare att vara innovativa genom striktare anställningsregler och större skattebördor när företagen växte och blev medelstora. I Amerika hänger framgången för företag och hela branscher på intensiv lobbying snarare än intensiv innovationsverksamhet. I både Amerika och Europa fokuserar makthavarna på att förskona favoriserade företag och regioner från konsekvenserna av sin egen lagstiftning och låter dessa få del av framförhandlade projekt, bistånd och lån.

Det är dock många andra krafter, utöver privilegiejakt (eng. *rent seeking*) och svågerpolitik, som har samverkat till dynamikens nedgång. I min bok pekar jag på de många institutioner och politiska beslut som hindrar innovation – exempelvis kortsiktighet i storföretagen och finansvärlden, den underbeskattning som har gett människor i arbetsför ålder uppblåsta föreställningar om sin rikedom och definitivt de minfält som riskerna med patent och regleringar medför. Alla dessa är centrala.

En förändring av värderingar är dock inte mindre viktig. Möjligen har de moderna värderingarna försvagats, vilket minskar viljan till innovativ verksamhet. Eller så har andra värderingar tillkommit som hämmar eller blockerar de moderna värderingarna. Inte ens privilegiejakt och svågerpolitik beror enbart på egenintresse i politiken och i ekonomin: Vad som ligger i människors egenintresse beror på vad de vill göra med sina liv, vilka värderingar de har.⁴

Västs stora förlust av dynamik kan skyllas på två destruktiva element som har smugit sig in i värderingssystemen. Det första är de attityder som är fientliga till den moderna ekonomins metoder. I kontinental Europa fanns det givetvis ett motstånd mot kapitalismen långt innan modern tid. Och eftersom de dynamiska ekonomierna grundades på kapitalistiska institutioner som hade skapats under den merkantila kapitalismen, fick angreppen mot de kapitalistiska institutionerna den oavsiktliga och kanske oförutsedda effekten att dynamiken försvagades. Kontinentens en gång dynamiska nationer tappade greppet om dynamiken.

Socialisternas attityder var inflytelserika på kontinenten när 1910-talet inleddes. De förfasades över bolagsvinster och försökte nationalisera vissa företag, eller tygla deras vinster, eller omfördela dessa från aktieägare till olika intressenter (eng. *stakeholders*). Under mellankrigstiden uppstod uppfattningen att det var fel för ett företag att minska sin arbetsstyrka om det gick med vinst. Skolböcker i efterkrigstidens Frankrike och Tyskland förringade kapitalister och gjorde chefer till skottavlor. Sådan fientlighet skrämde innovatörer och skamfilade bilden av innovationer.

Korporativistiska attityder mot kapitalismen tog allt större plats under 1920-talet. Korporativisterna hatade, med sina konservativa värderingar, inflyttningen av nya företag till städer eftersom detta skakade om traditioner, ägande och status. De hatade särskilt nyrika. Deras mål – i Italien, Tyskland och senare även i Frankrike – var att ta kontroll över privata företag – inte privat ägande. En av kapitalismens grundprinciper – att kapitalet ska gå dit entreprenörer och finansiärer förväntar sig att det är lönsamt – ersattes av den korporativistiska grundsatsen att staten

vet bäst. Korporativisterna skydde även individualismen, som är en del av de moderna värderingarna. För dem var det goda det som var bra för nationen. Människor som skulle ha kunnat bli innovatörer för dramatiken, berömmelsens, rikedomens eller nöjes skull passade inte in. Att de konservativa värderingarna skulle gå ut över dynamiken i samhället hade inte föresvävat korporativisterna, som tvärtom trodde att deras system skulle öka dynamiken.

I Europa skedde det på 1960-talet, och i Amerika något senare, att man föll till föga för ett antal snarlika traditionella värderingar: solidaritet, socialt skydd och trygghet. Dessa värderingar gav rätt till en bred uppsättning ersättningar. De hade inte påverkat arbetsviljan negativt om de hade varit fullt finansierade, men så var sällan fallet. Minskningen av arbetstillfällena och produktion hemma och utomlands begränsade marknaden för innovationer. Dessa värderingar gav också upphov till en snårskog av regleringar som på ett eller annat sätt hindrade uppkomsten av innovationer.

Finns det några konkreta bevis på att dessa värderingar skadar dynamiken och resulterar i jobb som ger den enskilde mindre tillfredsställelse? I kapitlet om statistisk forskning i min bok framgår att förekomsten av moderna värderingar leder till arbetstillfredsställelse. Vad gäller då när konservativa och traditionella värderingar är utbredda? En grundläggande nivå av dessa värderingar kan utgöra ett skyddsnet som uppmuntrar till viss innovativ verksamhet. Dock är det så att nationer med en hög nivå av traditionella värderingar tenderar att ha låg arbetstillfredsställelse.⁵

Den andra destruktiva tendensen är rörelsen bort från den moderna föreställningen om det goda livet – den uppfattning som skymtade fram hos Aristoteles och som tar gestalt under den moderna eran – och en återgång till materialism, hur välmenad den än är. Amerikanska attityder går alltmer i denna riktning, dvs. bort från skapande och upptäckt av det nya, något som Lincoln vurmade för på 1860-talet. Studenterna går in i bankverksamhet och inte in i företag. En fixering vid att tjäna pengar noterades allmänt redan på 1920-talet. I dag är det en vitt utbredd sjukdom. Undersparande har blivit något självdestruktivt. Materialism har förvandlats till girighet. En undersökning av finanssektorn genomförd av en advokatbyrå i New York fann att 38 procent av de tillfrågade skulle försöka 10 miljoner dollar, om deras brott inte kunde upptäckas.

Många amerikaner och européer menar att den moderna uppfattningen om det goda livet är specifik för Amerika. Efter att jag på en konferens 2003⁶ hade talat om människors behov av det goda livet, sa Ralph Gomory att "denna uppfattning är mycket amerikansk". Jag svarade att min förståelse av det goda livet kommer från européerna: Cellini, Cervantes och Bergson.

Seriösa tänkare i både Europa och Amerika har, även om de inte kan kallas materialister, fjärrat sig från den moderna föreställningen om det goda livet, och därmed även den goda ekonomin. På 1920-talet ansåg John Dewey att ett bra jobb innefattar mental träning som leder till problemlösning – inte en språngbräda för att utöva kreativitet och att resa i det okända. År 1943 skrev Abraham Maslow om självförverkligande, med vilket han menade ett förverkligandet av en persons förutbestämda potential – inte Bergsons "blivande". Amartya Sens kapabiliteter är i denna anda.

I dag återfinns materialistiskt tänkande även högt upp i leden. 2009 års rapport från *Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, nedvärderar ett materialistiskt mått, nämligen produktion, samtidigt som den försvarar andra mått på materiell välfärd – hushållens förmögenhet och inkomster, fritid och livslängd. Kommissionen inkluderar inget om icke-materialistiska upplevelser.

Dessa formuleringar bortser från en värld av skapande, utforskande och personlig utveckling. Borta är föreställningen om det goda livet som en spännande resa genom en ekonomi med en öppen framtid, en ekonomi som erbjuder utmaningar med oanade belöningar. Under dessa omständigheter kommer ungdomarna knappast att växa upp och tänka sig det goda livet som Kierkegaards mysterium, Nietzsches utmaning eller Bergsons blivande. Min forskning under de senaste tio åren får mig att tro att det krävs en ny och stor offentlig satsning för blåsa nytt liv i massblomstringen. Medan staten ska göra mindre i vissa avseenden, måste den göra mer i andra. Exempelvis krävs stora subventioner för att lågavlönad arbetskraft ska kunna anställas. Men mekaniska korrigeringar och reparationer kommer näppeligen att vara tillräckliga. Insatsen kommer bara att lyckas om gräsrotsdynamiken återställs på bred front. Detta betyder att de hinder för innovation som har vuxit sig starka under senare decennier måste avlägsnas. Framför allt krävs det att Europa och Amerika än en gång övervinner de medeltida demoner som har fått inflytande under det senaste århundradet. Man måste bejaka de individualistiska och livaktiga värderingar som la grunden till dynamiken i Västs lysande förflutna.

Noter

- 1) Författarna till många av verken är välkända: Pico, Luther, Montaigne, Voltaire, Hegel, Kierkegaard, Nietzsche och Bergson. Hegel talar om “acting on the world” och Bergson om “becoming”.
 - 2) Man skulle kunna tro att moderna värderingar inte är en nödvändig förutsättning för stor dynamik. Det är sant att några av Storbritanniens friheter fanns före modern tid, till exempel de rättigheter som angavs i Magna Carta från 1215. Men detta dokument var mer en symbol än en uppsättning bindande regler fram till slutet av 1500-talet, då det kom att fungera som ett grundläggande dokument om rättigheter.
 - 3) Varje sådan beräkning från produktivitetsdata måste ta hänsyn till att i länder som inte hängt med växte produktiviteten snabbare än vad dynamiken medgav, detta hände under de år då de i en rasande fart “transfererade” de utomeuropeiska innovationer som inte redan var kopierade.
 - 4) Neoklassisk nationalekonomi har en rent materialistisk syn på egenintresse. Enligt den neoklassiska modellen om privilegijakt och svågerpolitik, utvecklad av Mancur Olson, antas människor endast vara intresserade av materiell rikedom. Entreprenörer, företagsägare och fackföreningsfolk är involverade enbart för vinningens skull och inte för att skapa, utforska eller för att utvecklas personligen.
 - 5) Hur kan Israel vara dynamiskt trots djuptrotade traditioner? Kanske begränsas bara en mindre del av israeler av dem. Frågan diskuterades på “Goldstein on Geld” Israel Radio den 30 juli 2013.
 - 6) Phelps, “The Economic Performance of Nations,” konferens för att hedra William Baumol, New York University, 3 november 2003.
-

Edmund Phelps är 2006 års Nobelpristagare i ekonomi och ledare för Columbia University's Center on Capitalism and Society, som han också varit med och grundat. Centrets mål är att främja och bedriva forskning om modern kapitalism. Dessutom är Professor Phelps dekan för New Huadu Business School vid Minjiang University.

Edmund Phelps arbete kan ses som ett projekt för att åter släppa in “den vanliga människan” i ekonomiska modeller – och att ta hänsyn till ofullständigheter i deras information och kunskaper samt för att studera effekterna av deras förväntningar och föreställningar om hur marknaderna fungerar. Detta perspektiv har han applicerat på studier av arbetslöshet och integration, ekonomisk tillväxt, svängningar i företagsvärlden och den ekonomiska dynamiken.

Nobelpriskommittén förklarade att Phelps forskning “fördjupat vår förståelse för sambandet mellan korta och långsiktiga effekter av den ekonomiska politik. Hans bidrag har haft en avgörande inverkan på ekonomisk forskning såväl som på politik.”

Ett urval av böcker författade av Edmund Phelps:

Mass Flourishing: How Grassroots Innovation Created Jobs, Challenge, and Change, August 25, 2013, Princeton University Press.

Rewarding Work: How to Restore Participation and Self-Support to Free Enterprise, 1997, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Structural Slumps: The Modern Equilibrium Theory of Unemployment, Interest, and Assets, 1994, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Microeconomic Foundations of Employment and Inflation Theory, 1970, W. W. Norton & Company, Inc., New York, NY.